

Signalizácia v ochrane rastlín – invázne buriny (6).

Ambrózia palinolistá – *Ambrosia artemisiifolia*.

Patrí do čeľade *Asteraceae* – astrovité.

Pôvodná rastlina v Severnej Amerike, v USA a južnej Kanade, druhotne v južnej a strednej Amerike, Európe, Afrike, Ázii, Austrálii, Novom Zélande. Na Slovensku a v Čechách rastie v teplých oblastiach nížin a pahorkatín. V Európe sa ambrózia palinolistá objavila až na sklonku 19. storočia. V Severnej Amerike je známych cez dvadsať príbuzných rastlín z rodu ambrózia. Vo svojej domovine majú druhy ambrózie vyše dvesto druhov nepriateľov hmyzieho pôvodu, ale tiež hubových ochorení. Pre podobnosť a morfológicky rozmanitý tvar listov sa ambrózia palinolistá môže u nás zameniť za palinu obyčajnú (*Artemisia vulgaris* L.). Ambrózia má zelerovitú arómu a chlpatú až huňatú byť, palina má hladkú byť a chryzantémovú vôňu. Dôležité rozdiely sú i v tvare kľúčnych listov, ako aj vo farbe a ochlpení hypokotylu, a neskôr, samozrejme, tiež i v kvete a tvare semena. Na Slovensku sa výskyt ambrózie palinolistej prvýkrát zaznamenal v roku 1949 v dunajskom prístave v Komárne, kam bola zavlečená osivom d'atelinovín a sójou tzv. panónskou cestou. Napriek jej zaradeniu medzi druhy burín vnútornej karantény sa ambrózia palinolistá zo Žitného ostrova a Podunajskej nížiny rozšírila do priľahlých oblastí, odkiaľ sa v súčasnosti rozširuje stále ďalej a ďalej. Podobná bola a je situácia na Východoslovenskej nížine, resp. juhovýchodnom cípe Slovenska, kam bola ambrózia palinolistá zavlečená do suchozemského prístavu v Čiernej nad Tisou, pre zmenu pravdepodobne železnou rudou, tzv. východnou cestou.

Ambrózia palinolistá je jednoročná rastlina. Vyskytuje sa na poliach, v okolí obcí, popri železniciach, vytvára lemy pozdĺž ciest. Rastie tiež na navážkach zeminy aj iných človekom ovplyvnených plochách. Stonka je priama, nevetvená alebo až bohato vetvená, na priereze tupo štvorhranná alebo okrúhla, chlpatá alebo plstnatá. Dolné listy sú protistojné, horné striedavé, v obryse vajcovité až kopijovité, jednoducho až trikrát (zvyčajne dvakrát) perovitostrihané a chlpaté. Na lícnej strane tmavozelené, na rube sivozelené. Koreň je kolovitý a siaha do značnej hĺbky. Ambrózia je jednodomá rastlina s jednopohlavnými úbormi. Samčie úbory môžu obsahovať do 200 kvetov žltej farby. Samičie úbory sú menej početné, jednokveté, rastúce v pazuchách horných listov. Plodom je nažka svetlohnedej farby trvalo obalená listeňmi zákrovu, dlhá do 4 mm. Na vrchole je osteň dlhý do 2 mm. Pod ním je niekoľko ostnitých výrastkov. Kvitne od augusta do októbra. Rozmnožuje sa výhradne generatívne. Patrí medzi vetroopelivé rastliny. Rastlina obsahuje silice s obsahom terpenických uhl'ovodíkov. Semená obsahujú 1 % oleja. Každá jednotlivá rastlina je schopná vyprodukovať za rok 60 000 semien, ktoré dokážu prežiť 40 rokov. Semená dokáže roznášať vietor až stovky kilometrov ďaleko a ľahko sa prenášajú aj na autách, vlakoch, či podrážkach topánok. Patrí medzi rastliny s bohatou produkciou peľu. Proteíny obsiahnuté v peľových

zrnách sú nebezpečné alergény. V oblasti pôvodného výskytu sa používa ako liečivá rastlina. Na ambróziu reaguje 80 % alergikov. Pretože u nich dokáže vyvolať veľmi ťažké reakcie dostala napr. v Austrálii pomenovanie Astmová rastlina. Už samotný dotyk môže vyvolať alergickú reakciu kože s nepríjemným až bolestivým svrbením. Svrbenie, pálenie a červenenie kože sa však prejaví až po 20-30 minútach. V oblasti pôvodného výskytu sa používa ako liečivá rastlina.

Ambrózia palinolistá sa vyskytuje v intravilánoch a veľké problémy spôsobuje aj na poliach v pestovaných plodinách. K osobitostiam patrí, že neznáša tienenie, a preto sa jej v porastoch hustosiatych obilnín nedarí v miere adekvátnej pestovateľskému rozsahu týchto plodín. Hlavné problémy ambrózia palinolistá spôsobuje v širokosiatych plodinách ako je slnečnica a kukurica, prípadne v neskorších jarinách s pomalým počiatočným rastom, ako je sója. Ambrózia palinolistá sa tiež hojne vyskytuje na podmietnutých plochách, najmä po skoro zberaných porastoch repky. Na dlhodobo zanedbaných plochách je potlačená konkurenčne silnejšími druhmi trvácich burín. Pri počte 10 ks ambrózie palinolistej na m² škody na úrode slnečnice môžu dosiahnuť úroveň až 40 %, pri kukurici 30 %.

Ambrózia palinolistá ma schopnosť silnej regenerácie po kosbe, najmä ak v niekoľkokocentimetrovej výške nad zemou ostane zopár rozkonárení stonky. Citlivo však reaguje na kosbu tesne pred tvorbou generatívnych orgánov, t.j. asi dekádu pred objavením sa kvetov, a najúčinnjším je opakovanie takto stresujúceho zásahu.

Z účinných látok herbicídov je proti ambrózii palinolistej v pšenici použiteľných najmä množstvo sulfonylmočovín. V hustosiatych plodinách ani v repke ozimnej chemická ochrana voči ambrózii palinolistej však väčšinou nie je potrebná, na rozdiel od okopanín. V kukurici voči ambrózii palinolistej zaberá najmä niekoľko postemergentných prípravkov na účinnou látkou mesotrione (Callisto 100 SC, Callisto 480 SC) aplikáciou v štádiu klíčnych listov až 1. páre pravých listov buriny, kukurica v štádiu od 1. listu, ďalej účinné látky nicosulfuron, rimsulfuron (Milagro, Titus 25 WG) od 2. listu kukurice, ambrózia najviac 4 pravé listy (ideálne sú klíčne listy až základ 1. páru pravých listov). Prípravky účinkujú aj na rastliny vo vyšších rastových fázach, t.j. do 6-8 listov, ale vtedy len zastavujú rast a nie sú schopné zakvitnúť a priniesť semeno, ďalej však prežívajú. Tento termín nie je vhodný na plochách so silným výskytom ambrózie (nad 25 rastlín na m²) lebo naďalej konkurujú priestorovo výživou a vodou. Thifensulfuron methyl + isodecylalkohol ethoxylate (Refine T+™Trend 90) od 2.-3. listu kukurice, ambrózia v klíčnych listoch na plochách so slabým výskytom, t.j. 2-3 rastliny na m², ale bez výskytu láskavcov. Foramsulfuron + iodosulfuron-methyl Na (Maister+™Istroekol, Alimo, Mero Stefes) aplikujte len 1-x za vegetáciu v štádiu 2-6 listov kukurice, ambrózia od klíčnych listov do 6 pravých listov (neskoršie aplikácie zvyšujú citlivosť kukurice a znižujú účinok na prerastenú ambróziu). Prípravkom Maister sa nesmú ošetrovať porasty, ktoré boli predtým ošetrené organofosfátmi. Nepoužívajte do osivárskych porastov, cukrovej kukurice a kukurice s podsevom, neošetrujte porasty poškodené škodcami, chorobami, mechanicky či inak stresované. Pri ošetrení zabráňte úletom na susedné plodiny, citlivé sú repka, repa, zemiaky, strukoviny, zelenina, obilniny a trávne porasty. V prípade zaorania môže byť ako náhradná plodina použitá len kukurica, a to len po orbe, po riadnom zbere nemajú následné plodiny žiadne obmedzenie. Pri silnom tlaku

ambrózie palinolistej je pre ochranu porastov repy cukrovej najúčinnějšía účinná látka metamitron (Goltix Top a Goltix 70 WG) aplikovateľné tak pred sejbou ako i preemergentne a postemergentne. Do určitej miery tu účinkujú i všetky dostupné kombinácie účinných látok. V porastoch hrachu sú proti ambrózii palinolistej najúčinnějšíe postemergentné aplikácie. Účinnosť preemergentného metribuzinu (Metriphar 70 WG, Sencor 70 WG/WP, Tribuzin 700) voči ambrózii palinolistej je v porastoch hrachu, sóje a zemiakoch, a to aj postemergentne. V zemiakoch do určitej miery účinkujú preemergentne clomazone (Cirrus CS, Command 36 CS) účinné aj v repke, a linuron (Afalon 45 CS, Ipiron 45 CS, Linurex 50 SC) účinné aj v hrachu, sóji, kukurici a slnečnici. V porastoch slnečnice na ambróziu palinolistú zaberajú najmä predsejbovo a preemegentne flumioxazin v prípravku Pledge 50 WP a v kukurici v prípravku Vulkan, a postemergentne v sóji a slnečnici imazamox v prípravku Pulsar 40 (slnečnica technológia CLEARFIELD). Do určitej miery zaberajú tiež preemergentne linuron a postemergentne flumioxazin, bifenox (Modown 4 F) pri 2 pravých listoch slnečnice (nikdy nie kľíčne listy), ambrózia kľíčne listy (max. základ 1. páru pravých listov). Rastové fázy možno dodržať lebo ambrózia vzchádza neskôr, až po prehriatí pôdy a tribenuron (Express 50 XS v technológii ExpressSun).

V Topoľčanoch, 17.12.2012

Ing. Alena Škuciová, ÚKSÚP OOR Topoľčany